

З 16.612(082)

Г 87

Громадянське суспільство
та проблеми
становлення
особистості

Збірник
наукових
праць

реалізацію життєвої філософії, яка поєднує розум, волю, тіло та соціальні знання, вміння і навички для організації і проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масових заходів, які впливають на формування особистості. Групи спортивного вдосконалення потребують від тренера-викладача більш творчої ініціативи, адже соціальна цінність спорту визначається його дійовим стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення [1].

Таким чином, на основі дослідно-експериментальної роботи вивчено процес формування особистості за допомогою фізичної культури і спорту як в академічних групах, так і в групах спортивного вдосконалення. Визначено що, підвищення формуючого рівня залежить від усвідомленого і диференційованого відношення студента і викладача до комплексної методики, що впроваджена в педагогічний процес, за якою студенти отримують знання, уміння та навички через аналіз, синтез, узагальнення. Все це буде спрямоване на удосконалення соціальних та духовних цінностей студента.

Література

1. Закон України "Про фізичну культуру та спорт". – Київ, 1993.
2. Андріанов В. Є. Система фізичного виховання молодших школярів (новітні технології). – Кривий Ріг, 2004.
3. О. Тимошенко, Л. Суценко, В. Ареф'єв. Про основні дефініції фізичного виховання // Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання. – Л.: ЛЦДФК, 2005 – С. 199-211.
4. Круцевич Т. Ю. Теория и методика физического воспитания в 2т. /Под ред. – К: Олимпийская литература, 2003.
5. Шиян Б. М. Теория і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2001. – 272 с.

Г. А. Богатирьова

старший викладач кафедри історії України Криворізького державного педагогічного університету (м. Кривий Ріг)

Системний підхід до формування художньої культури майбутніх педагогів

Нові підходи до перебудови освіти базуються на засадах гуманізації та гуманітаризації, що потребує реалізації одного з найактуальніших сучасних принципів освіти, а саме: пріоритету загальнолюдських цінностей. Культурологічна орієнтація освіти сприяє свідомому налагодженню взаємодії і досягненню взаєморозуміння представників різних культур; засвоєнню художньо-естетичних знань як компоненти цілісної всесвітньої культури; становленню і розвитку духовного світу особистості тощо.

За таких умов одним із завдань сучасної вищої педагогічної школи має стати підготовка майбутніх педагогів з високим рівнем художньої культури. Без цієї якості неможливо уявити професійну компетентність майбутніх педагогів, яка (що зазначено у Законі “Про вищу освіту”) відображає його “ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлене здатність задовольнити як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства” [4, с.5]. Можна стверджувати, що успішність сучасної вітчизняної освіти значною мірою залежить від того, наскільки успішно буде вирішуватися вище зазначене завдання.

Розкриття проблем розвитку художньої культури (як світової, так і вітчизняної) дозволило вченим (А. Ф. Карась, Я. Г. Сислюк, А. М. Симончик, В. І. Стеценко, С. М. Шендрик, А. В. Яртись та ін.) зазначити, що відродження національної художньої культури в сучасних умовах потребує, насамперед, виховання в кожній людині національної гідності. Для цього необхідно (на думку А. Ф. Карася): “врахування світового культурного досвіду, як ланки світового процесу; всебічне використання культурних традицій українського народу; орієнтація на створення оригінальних культурних цінностей, що мають як національне, так і загальнолюдське значення” [5, с.408-409].

Одним із завдань підготовки педагогів є орієнтація студентської молоді на соціальні цінності художньої культури. Художня культура спроможна інтегрувати уявлення людини про соціальні цінності, які повинні стати особистісними орієнтирами. Дослідник Г. П. Васянович вважає культуру системою соціально-духовних цінностей, які є одночасно “мірою людяності, гуманізму і розвитку цінностей людини” [2, с.187].

Визнано, що основою художньої культури є мистецтво і саме воно сприяє розвитку системи суспільної комунікації. О. П. Рудницька зауважувала, що художня культура є “предметно-ціннісною формою засвоєння та перетворення оточуючої дійсності”, завдяки чому в ній відображається історично визначений рівень розвитку суспільства і людини. Вона стверджувала, що через культуру народжується “людська сутність життєдіяльності, визначається сфера духовного життя суспільства” [6, с.74].

Дослідники, розглядаючи предметний світ через різноманіття творів мистецтва, роблять висновок: мистецтво, як одна з форм пізнання дійсності, забезпечує різнобічний вплив на свідомість людини, тобто виступає джерелом пізнавальної діяльності, духовного збагачення і засобом формування світогляду кожної окремої особистості. Тобто мистецтво допомагає усвідомити людині своє покликання, визначити систему соціальних цінностей.

Сьогодні дослідники проблем розвитку художньої культури розглядають останню як одну з найважливіших якостей особистості. Коли йдеться про “соціальні хвороби” суспільства, про зниження загальної

культури нації, педагогічній громадськості необхідно усвідомити роль художньої культури педагогів в оздоровленні підростаючого покоління.

Важливим є положення про те, що свідомість культурної людини може розвиватись в "оточенні культурних цінностей". Зауважимо, що саме педагоги розповсюджують художню інформацію і саме в процесі такої передачі реалізується соціально-регулятивна функція художньої культури.

Художня культура як інтегративна якість особистості визначається її здатністю до активного внутрішнього мистецького діалогу. Її компоненти утворюють сформовані цінності, що реалізуються в діяльності і в яких результати суспільної культури виявляються як особистісні досягнення. У процесі сприйняття художніх творів людина змінюється сама і змінює свої погляди на життя та роль мистецтва. Художня культура у всій різноманітності її видів стає при цьому надбанням особистості, її естетичним світом, завдяки якому збагачується життєвий досвід та досвід художнього бачення; формуються художні почуття, смаки, потреби, які в свій час набувають культурно-естетичної форми.

Орієнтація на визначені ознаки художньої культури як якості особистості зумовила розробку системи формування художньої культури педагога (Рис. 1). Розроблена система є динамічною відкритою системою, яка складається з наступних підсистем: оволодіння знаннями художньої культури; готовність до інтерпретації творів художньої культури; засвоєння досвіду художньо-естетичної діяльності.

До основних властивостей системи формування художньої культури педагога як якості особистості треба віднести те, що її підсистеми створені для досягнення єдиної мети, але кожна з них функціонує відповідно до своїх специфічних завдань. Ми виходили з того, що хоча підсистеми створені для виконання певних функцій, вони є відносно цілісними. При цьому кожному з перелічених компонентів притаманні ознаки всієї системи, бо вони складають єдину динамічну систему формування художньої культури педагога. Таким чином, результативність системи формування художньої культури педагога залежить від цілеспрямованості та успішного функціонування всіх її підсистем.

В. І. Дряпіка стверджує, що "твор мистецтва – це також система, яка існує в художньому комунікативному процесі й складається з декількох елементів". Серед них вчений називає результати відображення дійсності художником (йдеться про художні образи); матеріальний художній образ; результати художнього сприйняття (йдеться про художні образи дійсності, що відображаються у свідомості споживача мистецтва) [3, с.32].

Виходячи з цього, ми розглядали навчально-виховний процес підготовки майбутніх педагогів як системне утворення, всі елементи якого в реальному процесі навчання взаємопов'язані і перебувають у діалектичній єдності. Згідно з цим, навчально-виховний процес становить цілеспрямовану, самокеровану, відтворюючо-перетворювальну художньо-

естетичну діяльність, яка спрямована на ґрунтовне засвоєння навчального матеріалу та його застосування у розв'язанні професійних завдань. Ми вважаємо, що діяльність викладача є засобом організації активної навчально-пізнавальної діяльності студента, коли він виявляє себе не лише як "об'єкт" педагогічного впливу, а й як активний суб'єкт художньо-естетичної діяльності. Саме в процесі засвоєння досвіду художньо-естетичної діяльності майбутній педагог оволодіває технологією мистецького діалогу; у нього формується потреба у створенні та споживанні художніх цінностей тощо. Ефективність художньо-естетичної діяльності залежить від наявності інтегрованої мети, суть якої полягає в синтезуванні різних її видів.

Результатом функціонування системи є формування особистості з універсально-культурним світоглядом, який передбачає такі складові: художньо-естетичну компетенцію; сформовану систему художніх цінностей; готовність до трансляції художньо-естетичної інформації; здатність до розуміння культурного смислу творів мистецтва тощо.

Зокрема, комунікативний етап художньо-естетичної діяльності в системі формування художньої культури педагога, полягає в організації такого художнього "простору спілкування", який передбачає, насамперед, перебудову системи взаємовідношень викладача і студента. Мова йде про дотримання принципів співробітництва й співтворчості, створення атмосфери співчуття й співпереживання, створення умов для розширення й збагачення емоційно-чуттєвого досвіду студентів. На даному етапі реалізації системи актуальним є звернення до синкретичних форм художньо-естетичної діяльності, що включають слово, музику, рух тощо. Такі форми стимулюють асоціативні процеси та сприяють розвитку здібності мислити образно, сприяють розвитку асоціативного мислення, уяви й фантазії. Заняття на цьому етапі функціонування системи формування художньої культури педагога потребують дотримання норм культурної поведінки, а також створення альтернативи свободи вибору та виявлення творчих здібностей.

Відомо, що художня культура через вироби класичного і народного мистецтва була результатом діяльності майстрів цілих художньо-історичних епох, адже будь-якій художній культурі притаманний національний характер. В. А. Бокань зауважує, що безпосередніми творцями мистецьких цінностей є конкретні люди. Отже, культура, відмічає вчений, це "вид діяльності, засобами якого по історичній вертикалі створюються духовні та матеріальні цінності" [1, с. 7].

Саме тому громадянське виховання має здійснюватися через систему завдань, до якої входить: формування толерантного ставлення до інших культур і традицій; формування працелюбної особистості, якій притаманна відповідальність за свої дії; визнання духовної єдності поколінь та спільності культурної спадщини. Впровадження в навчально-виховний

процес підготовки спеціалістів системи формування їх художньої культури дозволить вирішити вище означені проблеми та виступатиме чинником художньо-творчої активності особистості майбутнього педагога. Адже, будь-який педагог (незалежно від притаманних йому освітанських функцій) має виступати як суб'єкт культури та виконувати свою найважливішу функцію – бути “живим носієм” певних видів художньо-естетичної діяльності.

Література

1. Бокань В. А. Культурологія: Навч. посібник. – К.: МАУП, 200. – 136 с.
2. Васянович Г. П. Вступ до філософії: Навчальний посібник. – Львів, “Норма”, 2001. – 216 с.
3. Дряпіка В. І. Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект). – Київ – Кіровоград: Держ. Центрально-Українське видавництво, 1997. – 215 с.
4. Закон України “Про вищу освіту”. – К.: Освіта, 2002. – № 3. – С. 5-7.
5. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / За ред. А. В. Яртися, С. Н. Шендрика, С. О. Черепанової. – Л.: Світ, 1994. – 496 с.
6. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч. посібник / За ред. О. П. Рудницької. – К.: ІЗМН АПН України, 1998. – 184 с.

О. О. Гаврилюк

кандидат педагогічних наук, декан Хмельницького навчально-консультаційного центру Київського інституту міжнародної економіки та підприємництва;

О. О. Загіка

викладач Хмельницького вищого професійного училища № 25 (м. Хмельницький)

Гуманізація педагогічного процесу як важливий фактор формування суспільних відносин

Динаміка сучасної цивілізацій, нарощування її культурного рівня, посилення ролі особистості в суспільстві та виробництві, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технології передбачає глибокі якісні зміни у всіх сторонах суспільного життя. Цілком очевидним сьогодні є також загострення соціально-економічних та національних суперечок, що досить відчутно впливає на механізми людських відносин, змінює пріоритети життєвих цінностей тощо.

Але ж і на теоретичному рівні і практикою доведено, що основою суспільного життя, умовою розвитку індивідуальності кожного є взаємодопомога, співробітництво в досягненні загальних цілей. Тому головним напрямом перебудови суспільних відносин в країні має бути встановлення переваги людини над виробництвом, створення умов для вільного